

4a. Rasmus Bech: Op på barrikaderne og kæmp for sproget

Debatindlægget er fra politiken.dk, 14. oktober 2020. Rasmus Bech er journalist.

Hvordan går det med sproget dansk? Vil det overleve? Eller vil vi hellere tale engelsk?

Og hvem banker røv på en bankrøvers datter, mens at bankrøveren går og røver bank, sang hedengangne Osvald Helmuth¹ tilbage i 1960'erne.

⁵ Helt uden fremmede fyldord.

Det var dengang, da dansk var dansk.

Da dialekterne var klare, og en vestjyde ikke til at forstå – og de veluddannede gjorde sig forståelige på såkaldt rigsdansk, og folk i Hellerup og omegn talte affekteret.

¹⁰ Og endnu længere tilbage i tiden talte højadelen fransk indbyrdes, tysk til tjenestefolkene og dansk til hunde og bønder.

Men siden har verden slået adskillige kolbøtter. Vi er mentalt og i tid rykket tættere sammen, og vi er alle, i varierende grad, blevet engelsksprogede.

Og det i sådan en grad, at visse eksperter og specialister, som optræder i danske tv-programmer for at forklare selv de mest logiske og simple ting, dårligt kan finde passende danske ord. Krukkeri? Ikke kun, men også det – for det er, som om man stiger i agtelse og vigtighed, hvis ens tale har et vist engelsk, ja, snarere amerikansk præg. Så er man et moderne menneske med den rette puls og helt fremme i skoene.

²⁰ For nogle måneder siden læste jeg i herværende avis en spændende kronik om det engelske sprogs indflydelse på dansk.

Gymnasielektor Gert Holmgaard Nielsen skrev morsomt og lærerigt på Danish, som denne blanding af dansk og engelsk kaldes – og han gjorde det med en overflod af eksempler, så det virkelig blev tydeliggjort, hvor stor den engelske/amerikanske indflydelse er.

²⁵ Eksemplerne var overvældende. Og skræmmende. Så skræmmende, at jeg sad – og sidder – tilbage med et indtryk af, at vort meget, meget lille sprogområde virkelig er truet. Og med tanke på at læseinteressen blandt børn og unge er svindende til fordel for hovedsagelig engelsksprogede tv-serier og film fra bl.a. Disneyfabrikkerne, er der grund til bekymring.

Bekymring for, om der tales dansk i Skanderborg, Odense og Hillerød om 150 år.

³⁰ Et sted skriver kronikør Nielsen, at det er "fake news, at dansk har færre ord end engelsk", og han opfordrer os alle til – når vi støder på engelske låne- og fyldord – at finde de danske ord, der lige så godt kan bruges. For de rummes i vort sprog.

Forleden så jeg en tv-reklame for et dansk fagforbund. En vært havde en art rundbordssamtale med nogle fagforeningsmedlemmer, og det handlede om sidst-

¹ *Osvald Helmuth*: dansk skuespiller og visesanger (1894-1966).

nævntes fremtidsudsigter – for deres beskæftigelse var nemlig truet, arbejdsområ-
40 det var døende. Og det var jo ikke så godt.

Men der er håb, der er nye muligheder, sagde værten, en fagforeningsdame, og
hun kunne se helt andre stillinger. Og så delte hun et kort ud til de tre snart ledige
– og da de vendte kortet, kunne de med smil på læben se deres nye arbejdsliv. Og
det var i alle tre tilfælde noget med consulting manager, doorstep director og vice
45 account supervisor osv.

Hvad der egentlig skulle præsteres, meldte reklamen ikke noget om, men de
fine engelske titler var rigeligt til at tilfredsstille de tre i dette tv-spil.

Det er engelsk, det er fint og vigtigt, langt mere betydningsfuldt og fremadsku-
ende end det utilstrækkelige småstatsdansk.

50 Det synes at være holdningen.

Hvor finder vi Dansk Sprognævn i kampen for at bevare vort sprog? Ude på
sidelinjen.

Sprognævnet, som vore politikere mærkværdigvis har smidt til Bogen, har tre
hovedopgaver i sit virke: at følge sprogets udvikling, at svare på spørgsmål om
55 sproget og at fastlægge vor retskrivning.

Men som jeg kan se, er det ikke nævnt noget sted, at nævnet også skal beskytte
vort sprog. Skal beskytte dansk.

”Dansk er et vidunderligt sprog. Derfra vores verden går. Det er gratis at bruge.
Endnu. Så det er bare om at gå i gang”, skrev den politiske analytiker Noa
60 Redington den anden dag her i avisen.

Fint nok, men hvis det skal kunne lade sig gøre i fremtiden, kræver det et mere
aktivistisk sprognævn. Et nævn, der har andre beføjelser end blot at være registre-
rende og indsamlede. Et nævn, der kan forsvare dansk – og som kan gøre en ind-
sats for at hindre, at anglicismerne kommer til at optræde som invasive stille-
65 havsøsters.

Lad os derfor få en sproglig kampenhed, der kan fordanske alle de engelske og
amerikanske ord, der årligt hentes ind i sproget.

4b. Lotte Thorsen: Danske unge har fået et fucking nyt favoritbandeord

Artiklen er fra politiken.dk, 15. februar 2021. Lotte Thorsen er journalist.

Både 'fucking' og 'fuck' er på top-3 over de mest brugte bandeord blandt danske unge. I det hele taget er 'fucking' det engelske låneord, danske unge bruger mest i deres talesprog, viser en ny undersøgelse fra Dansk Sprognævn.

“Emma er spejl-fucking-blank”. “Så sidder jeg i fucking saksen”. “Morten, du er en fucking fuckboy”. Sådan lyder et uddrag af dialogen i første sæson af den danske realityserie 'Ex on the Beach' fra 2018.

Det engelske 'fucking' er tilsyneladende blevet danske unges absolut foretrukne bandeord. Og det engelske låneord, de i det hele taget bruger mest, viser en ny undersøgelse fra Dansk Sprognævn. Og det er der måske en særlig grund til, fortæller seniorforsker i Sprognævnet Margrethe Heidemann Andersen, der står bag undersøgelsen.

“'Fucking' kan optræde stort set overalt i en sætning. Det kan bruges til at forstærke ethvert udsagn, det kan bruges både som biord og tillægsord, og det kan stå inde midt i et helt andet ord. Det er der jo ingen andre ord, der kan”, siger hun.

På baggrund af talesproget i de første 24 afsnit af 'Ex on the Beach' har hun både undersøgt, hvor mange engelske låneord danske unge bruger, og hvilke bandeord de foretrækker.

Faktisk er ordet 'fucking' så udbredt i de unges sprog, at det ifølge den nye undersøgelse udgør 25 procent af samtlige af de unges engelske lån i talesproget. Og bruges mere end dobbelt så meget som nummer to på listen, der er ordet 'fuck'.

Det kan for eksempel lyde sådan her, når en af deltagerne, Stine, skælder sin ekskæreste Morten ud: “Morten, du har givet udtryk for, at jeg var noget specielt for dig. Du vil ikke en fucking skid, Morten. Det eneste, du vil, det er, at jeg er et fucking hul. Og ved du hvad? Jeg føler mig fucking trådt på, Morten! Du har brugt mig som en eller anden... fucking lille legetøj. Ligesom hjemme i Kolding. Som en af dine klamme, fucking ludere”.

Sproglig selvcensur

Det er svært for sprogforskerne at få fingre i unges uredigerede talesprog. Og faktisk er realityprogrammer noget af det tætteste, de kan komme på almindelige unges hverdagssprog. Derfor har Dansk Sprognævn udskrevet dialogen i de tre første sæsoner af 'Ex on the Beach', i alt 74 afsnit, for at fange noget af det ungdomssprog, der er udbredt i talesproget, men som aldrig når aviser og magasiner, hvor nævnet traditionelt leder efter nyheder i danskernes ordforråd.

“For så snart man tænder en mikrofon og beder dem tale, som de plejer, bliver de påvirket af det og holder eksempelvis op med at bande. Men de 20 unge i 'Ex on the Beach' giver jo kun et lille indblik i, hvordan unge taler. Og programmet er nok klippet, så det fortrinsvis er de dramatiske situationer, der bliver vist”, siger Margrethe Heidemann Andersen.

Stadig få låneord

40 Da sprogforskerne talte engelske låneord og bandeord i danske unges talesprog fra perioden 2002-2003, var der ingen engelske låneord blandt deres fortrukne bandeord.

Dengang var de tre mest brugte bandeord 'sgu', 'skide' og 'fandeme'. I dag er 'fucking' en klar nummer et i ungdomssproget i 'Ex on the Beach', 'sgu' nummer 45 to og 'fuck' nummer tre, mens 'fandeme' er røget ned på en fjerdeplads, viser Sprognævnets undersøgelse.

Også i nullerne brugte danske unge engelske bandeord som 'fuck', 'shit' og 'fucked up'. Men ikke så mange gange, at ordene kom ind på en top-3.

50 "Engelske bandeord har fået godt fodfæste blandt de unge i dag og er tilsyneladende mere frekvente end tidligere. Flere nyere undersøgelser af brugen af engelske bandeord i forskellige europæiske sprog viser, at især 'fuck' og 'shit' hører til de mest brugte. Formentlig er 'fuck' det mest udbredte bandeord i verden", siger Margrethe Heidemann Andersen.

Undersøgelsen viser også, at de unge i realityserien bruger fire gange så mange 55 engelske låneord, som man bruger i danske aviser, og dobbelt så mange, som der bruges i ugebladene.

Og så er der kommet godt en tredjedel flere engelske gloser ind i ungdomssproget, end da man talte engelske lån i unges sprog i begyndelsen af nullerne.

Alligevel udgør de engelske gloser – lidt overraskende – samlet set kun et par 60 procent af gloserne i danske unges talesprog.

Til sammenligning var 1,2 procent af ordene i danske unges talesprog i begyndelsen af nullerne lånt fra engelsk.

65 "Så de unge bruger altså flere engelske låneord i dag. Men 2 procent er dog stadig et ret lavt niveau. Til sammenligning er antallet af tyske låneord i dansk 16-17 procent", siger Margrethe Heidemann Andersen.

Når mange har indtryk af, at engelsk fylder langt mere end 2 procent i danske unges ordforråd, kan det hænge sammen med, at de engelske ord stikker ud i forhold til det omgivende ordforråd, og man derfor lægger mærke til dem, siger sprogforskeren.

70 Hvor tyske ord oftest bliver tilpasset dansk i stavning og udtale, så 'stellung' bliver til 'stilling' og 'munster' til 'mønster', får de engelske låneord som regel lov at beholde deres engelske stavemåde og udtale, og derfor skiller de sig mere ud, fortæller Margrethe Heidemann Andersen.

Når vi ikke oversætter de engelske lån til dansk, er det både, fordi vi synes, det 75 lyder godt på engelsk, og fordi så mange forstår det, at det ikke er nødvendigt, siger hun.

"Nogle af de rigtig gamle engelske indlån blev faktisk tilpasset dansk, fordi folk ikke kunne engelsk. Så 'nice' blev til 'najs' eller 'nejs' på dansk. Og 'face' blev til 'fjæs'. Mange af lånene blev bragt til Danmark af engelske sømænd, og da 80 de fleste danskere ikke kunne ret meget engelsk dengang, blev ordene bare gengivet, sådan som man syntes, de lød", siger Margrethe Heidemann Andersen.

En anden grund til, at det lyder, som om unge bruger flere engelske ord, end de egentlig gør, er, at mange af dem er bandeord. Sådan er det også i 'Ex on the Beach'.

85 “Bandeord udspringer af kulturelle tabuer og virker derfor ofte provokerende. Derfor kan den hyppige brug af ’fuck’ og ’fucking’ give en fornemmelse af, at unge både bander meget og bruger flere engelske lån, end de reelt gør”, siger Margrethe Heidemann Andersen.

Bad standing

90 Men reelt er antallet af engelske udtryk nok lidt højere end 2 procent, for Margrethe Heidemann har udelukket engelske fraser som ’what the fuck’ og ’back to the old cold one’ og såkaldte substantivforbindelser – altså ting, man også ville skrive i to ord på dansk som eksempelvis ’bad standing’ og ’best buddies’. Dem har hun udeladt, for at undersøgelsen skulle være sammenlignelig med tidligere under-

95 søgelser.
“Jeg havde nok troet, at jeg ville finde mere engelsk, end jeg gjorde. Men de unge bruger relativt mange engelske fraser, og det er klart, at hvis man talte dem med, ville billedet formentlig ændre sig”, siger Margrethe Heidemann Andersen.

I alt har hun fundet 157 forskellige fraser og 21 forskellige substantivforbindelser i de unges sprog. Den mest almindelige frase er ’what the fuck’, der bliver 100 brugt 21 gange, mens det gode gamle ’hvad fanden’ bruges 83 gange i første sæson af ’Ex on the Beach’.

Men, tilføjer Margrethe Heidemann Andersen, dansk kan faktisk tåle at optage rigtig mange låneord fra andre sprog, uden at noget går tabt.

105 “Selv om vi har lånt 16-17 procent af vores ord fra tysk, taler vi jo stadig dansk. Så i virkeligheden kan vi måske også komme meget højere op i antallet af engelske lån, uden at vi føler, vi taler engelsk”.

Tilbuds og chatols

Der er forskellige måder at måle engelskpåvirkningen på. I nyere tid har sprogfor- 110 skerne set eksempler på andre ændringer af ordforrådet end blot de ord, vi låner fra engelsk. Eksempelvis vinder det engelske -ish indpas i dansk ved siden af og med samme betydning som det oprindeligt tyske -agtig.

Ligesom sprogforskerne også ser flere og flere eksempler på, at ord, der ikke kommer fra engelsk, på dansk bøjes med det engelske flertals-s.

115 “Jeg har set eksempler på, at folk siger både ’tilbuds’, ’chatols’, ’kliks’ og ’polterabends’.

Og der, hvor det begynder at gøre ondt, er, når vi kommer ind i selve strukturen i sproget og eksempelvis begynder at bøje danske ord på engelsk. De direkte lån er kun toppen af isbjerget. Det er det, vi ser og lægger mærke til”, siger Margrethe 120 Heidemann Andersen.

“Men hvis vi tager alt det med, der ligger under overfladen, er påvirkningen formentlig meget større, end vi tror”.